

ГТАХР 06.73.21
Ғылыми мақала

<https://doi.org/10.32523/2789-4320-2024-4-195-208>

Қаржы даму институттарының қаржыландыру тетігінің Қазақстандағы кәсіпкерлікке тигізетін ықпалы

М.Б. Аубакирова*¹, С.Б. Мақыш²

¹ Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

² Есіл университеті, Астана, Қазақстан

(E-mail: a_maxabbat@mail.ru, makysh.sb@yandex.ru)

Аңдатпа. Мақалада Қазақстандағы кәсіпкерліктің гүлденуіне тікелей әсер ететін қаржы даму институты зерттелген. Бұл «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ болып табылады. Біздің жасаған зерттеуімізге сүйенетін болсақ, осындай деңгейлі қаржы даму институтымен қаржыландырылған Қазақстандағы кәсіпкерлік қызметтің белсенділігінің дамуын талдауы қарастырылған. Зерттеу жұмысы барысында, осы ұлттық мекеменің орта және шағын кәсіпкерліктің дамуын ынталандыруға ықпалы бағаланды, сонымен қоса, кәсіпкерлерге ұсынатын қаржылық қолдаудың түйінді тетіктері мен құралдары қарастырылды. Алынған нәтижелер кәсіпкерлікті қаржылық қолдауын жақсарту бойынша ұсыныстар дайындау үшін пайдаланылуы әбден мүмкін. Өйткені, зерттеу жұмысы нақты статистикалық деректерге негізделген.

Авторлар Қазақстан Республикасындағы қаржы даму институттарының шағын және орта кәсіпкерлікке бөлінген қаражаттың сапасы мен құрылымына кешенді талдау жүргізді. Зерттеудің маңызды аспектісіне қаржы даму институтымен бөлінген қаражатты елдің экономикасына пайда келтіру тиімділігін талдауы жатқыздырылады. Мақаладағы талдау мен жиналған деректер негізінде мемлекеттегі кәсіпкерлік позицияларын нығайту, қаржылық тетіктерін жақсарту үшін қаржылық ресурстарды анағұрлым тиімді пайдалануын көруге болады. Бұл өз кезегінде елдегі әлеуметтік және экономикалық айырмашылықтарды төмендетуге, тұрақты экономикалық өрлеуге әкеліп соғады.

Түйін сөздер: қаржы даму институты, қаржыландыру тетігі, «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» акционерлік қоғамы, әлеуметтік-экономикалық даму, кәсіпкерлікті дамыту, орта және шағын кәсіпкерлік.

Кіріспе

Орта және шағын кәсіпорындардың дамуы мен гүлденуі кез-келген мемлекеттің даму жолындағы міндетті түрде орын алатын көрсеткіші болып табылады. Қазақстан мемлекетінде де осы көрсеткішті көтеру мақсатында ел экономикасында көптеген жұмыс жасалуда. Атап кеткен салада белсенді мемлекеттік қолдау әр-тараптан жасалып жатыр, ол қаржыландыру тетіктері арқылы көзделген мақсаттарға жеткізіледі. Өз кезегіндегі кәсіпкерліктің дамуы мемлекеттің тұрақты дамуына, инновацияларды ынталандыруға және жаңа жұмыс орындарының пайда болуына алып келеді.

Қазақстанда осы бағытта жұмыс жасайтын қаржы даму институты болып «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ табылады. Осы мекеме орта және шағын кәсіпкерлерді қолдауды екі түрде жүргізеді: қаржылық және қаржылық емес. Ол Қазақстандағы кәсіпкерлер үшін көптеген жағдайда шешуші рөл атқарады. Ел экономикасының дамуы мен әлеуметтік тұрақтылығы оның кәсіпкерлік белсенділігіне тәуелді.

1997 жылғы 26 сәуірде «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ «Шағын кәсіпкерлікті дамыту қорын құру туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің № 665 қаулысымен құрылды [1]. Бұл қаржы даму институты Қазақстандағы орта және шағын кәсіпорындарды қолдау мақсатымен көмек беру үшін құрылған болатын. Сонымен қоса, оның қызметіне кәсіпорындардың ұсынатын жұмыс түрлеріне және шығаратын өнімдеріне сұранысты ынталандыруға бағытталған.

Атап кететін жайт, «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ әр кезеңде әрқилы мекемелердің қол астында болды. Мысалды, 2006 ж. қыркүйегінен бастап 2008 жылға дейін ол «Қазына» тұрақты даму қоры» АҚ акционерлік холдингінің құрамында жұмыс жасады [2]. 2008 жылдан бастап 2011 жылға дейін ол «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қоры» АҚ-ының қарамағында болды. Ал 2011 жылдың 28 желтоқсанынан бастап ол мемлекеттің экономикалық даму және Сауда министрлігінің, ал 2013 жылдың 10 сәуірінен бастап Өңірлік даму министрлігінің сенімгерлік басқаруында болды. Қазіргі уақытта оның 100% акциясы иеленетін жалғыз акционері «Бәйтерек» ұлттық басқарушы холдингі» АҚ болып табылады. Бұл Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылдың 22 мамырының №571 «Даму институттарын, қаржы ұйымдарын басқару жүйесін оңтайландыру және ұлттық экономиканы дамыту жөніндегі кейбір шаралар туралы» жарлығына сәйкес заңды құжатпен расталады [3].

Қаржы даму институтының қазіргі актуалды миссиясына микро кәсіпкерлерден бастап орта кәсіпкерлерді қолдау мақсатында тиімді қаржылық пен қаржылық емес құралдарын қолдану арқылы кешенді жұмыс жүргізу жатқыздырылады. Ал оның өзекті көзқарасы – Ұлттық даму институты ретінде мемлекеттегі кәсіпкерлікті қолдау бағытындағы шараларды кешенді қамтамасыз ету.

Қазіргі уақытта «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ өз көзқарасын іске асыру мақсатында орта және шағын кәсіпкерліктің басталып келе жатқан, жұмыс істеп тұрған субъектілерін қолдау мен дамыту және «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның тұрақты институционалдық дамуы атты негізгі стратегиялық бағыттары бойынша жұмыс жүргізеді. Бірінші стратегиялық даму бағыты бойынша келесі жұмыстар

жүргізілуде: қаржы даму институтының қаржылық бағдарламаларына орта және шағын бизнесіне қолжетімділігін қамтамасыз ету, қолдау көрсетілетін орта және шағын бизнесінің кәсіпорындарының экономикалық тиімділігін арттыруды қамтамасыз ету. Екінші бағытына тоқталатын болсақ, тұрақты даму деңгейін арттыру, бизнес-процестерді цифрландыру, корпоративтік басқару деңгейін арттыру атты жұмыстар іске асырылуда [4].

Біздің ойымызша, Қазақстанның экономикалық дамуының қазіргі жағдайында қаржылық даму институттарының тиімді жұмыс істеу мәселесі кәсіпкерлік белсенділікті қолдау мен ынталандыруды қалыптастырудың негізгі аспектілерінің бірі болып табылады. Қазақстан мемлекеті кәсіпкерлерге қаржыландыру тетіктерін әзірлеу және оңтайландыру үшін қолайлы климат құруға ерекше назар аударады. Бұл өз кезегінде тұрақты экономикалық өсу және ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін күшейтеу ұмтылысын нығайтады.

Зерттеудің мақсаты

Мақаланы жазу барысында орта және шағын кәсіпкерлікке қолдау көрсететін қаржы даму институтының, яғни «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның, қаржыландыру тетіктерінің Қазақстандағы кәсіпкерлікті дамыту мен ықпалын зерттеу алға қойылды.

Зерттеу әдістері

Ғылыми зерттеу нәтижесінде және мақала жазу барысында келесі ақпарат көздері пайдаланылды: Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық актілері, уәкілетті мемлекеттік органдар ұсынған ресми статистикалық деректері мен «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның ресми жылдық есептіліктері. Сонымен қоса, зерттеудің ақпараттық базасы ретінде Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросының және Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің деректері пайдаланылды.

Зерттеу барысында мақалада әрқилы ғылыми әдістер қолданылды. Атап айтқанда, мақалада зерттелген қаржы даму институтының қаржыландыру тетіктерін пайдалануын бағалау және талдау кезінде келесі әдістер пайдаланылды: статистикалық әдіс, экономикалық әдіс, себеп-салдарлық талдау әдісі мен абстрактілі-логикалық әдіс қолданылды. Сонымен қоса, синтездеу әдісі талдау процесінде орын алды.

Ақпараттық негіз ретінде статистикалық көрсеткіштер зерделеніп пайдаланылды. Сонымен бірге, мағлұматтарды көрнекті және анағұрлым егжей-тегжейлі анықтауға, байқап білуге көмек беретін графикалық бейнелеу әдісі қолданылды.

Зерттеу нәтижелерін талқылау

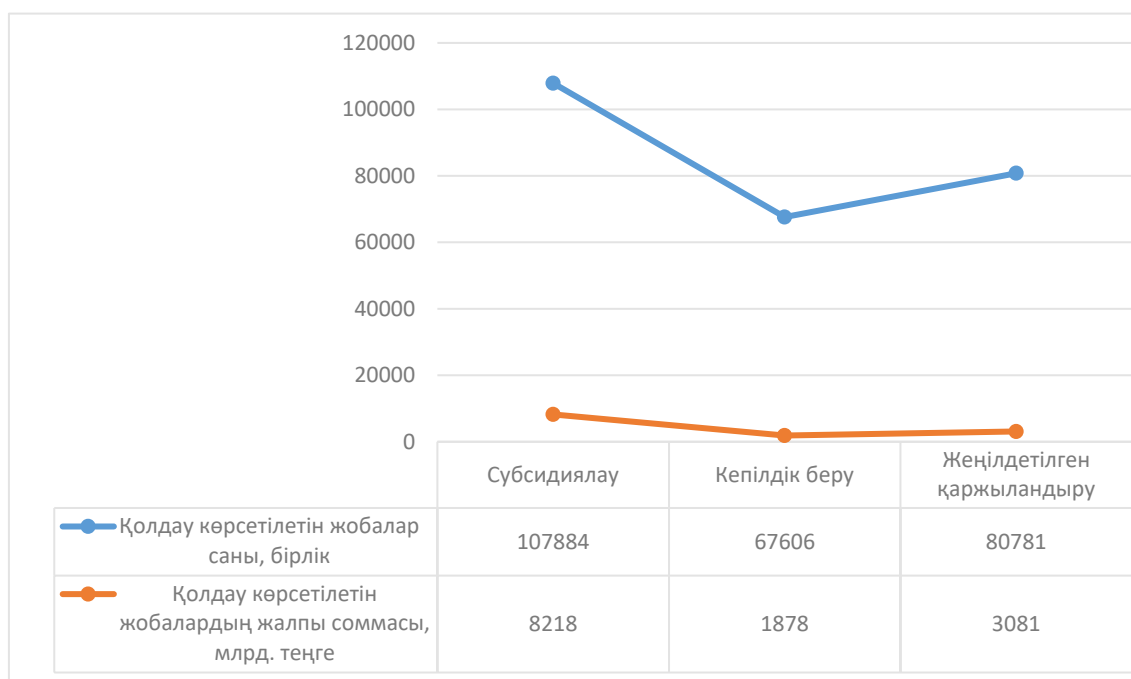
«Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ мемлекетте орта және шағын кәсіпкерлікті дамыту жолында келесі міндеттер мен функциялар атқарады: қаржылық қолдау,

кәсіпкерлерге кеңес беру және оқыту бағдарламаларын ұсыну, стартаптар мен инновацияларды қолдау, ресурстар мен нарықтарға қол жетімділікті дамыту, жобалау қызметін жүргізу.

Ол қаржылық қолдау шеңберінде бизнеске қаржы құралдарын және несие өнімдерін ұсынады. Сонымен, Қазақстан экономикасындағы инновациялық шешімдер мен технологиялардың дамуын ынталандыра отырып, инновациялық жобалар мен стартаптарды белсенді қолдайды. Кәсіпкерлердің сату нарықтарына, халықаралық серіктестерге және бизнесті кеңейтуге қажетті ресурстарға қол жетімділігін кеңейтуге ықпал етеді [4].

Қаржы даму институтының қызметі басталғаннан бері 2022 жылға дейін ол мемлекеттік қолдауға ие болған жобалар арқасында айтарлықтай әлеуметтік-экономикалық нәтижеге қол жеткізді. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ көмегімен қолдау көрсетілген кәсіпкерлер 83 трлн теңгеге өнім шығарған болатын. Мемлекеттің қазынасына жалпы алғанда осы кезең аралығында орта және шағын кәсіпкерлер 5,5 трлн теңгеге салық төледі. Нәтижесінде, бұл қаржы даму институтымен қолдау көрсетілген кәсіпорындарда жұмыс орнының сақталуы мен пайда болуына әсер етті, іс жүзінде 201 447 жұмыс орны пайда болды, 961 669 жұмыс орны сақталды [5].

Қаржы даму институты құрылған сәттен бастап 2024 жылдың 1 шілдесіне дейін кәсіпкерлердің 214 032 жобасына қолдау көрсетті, оның жалпы сомасы 12,874 трлн теңгені құрайды [4].

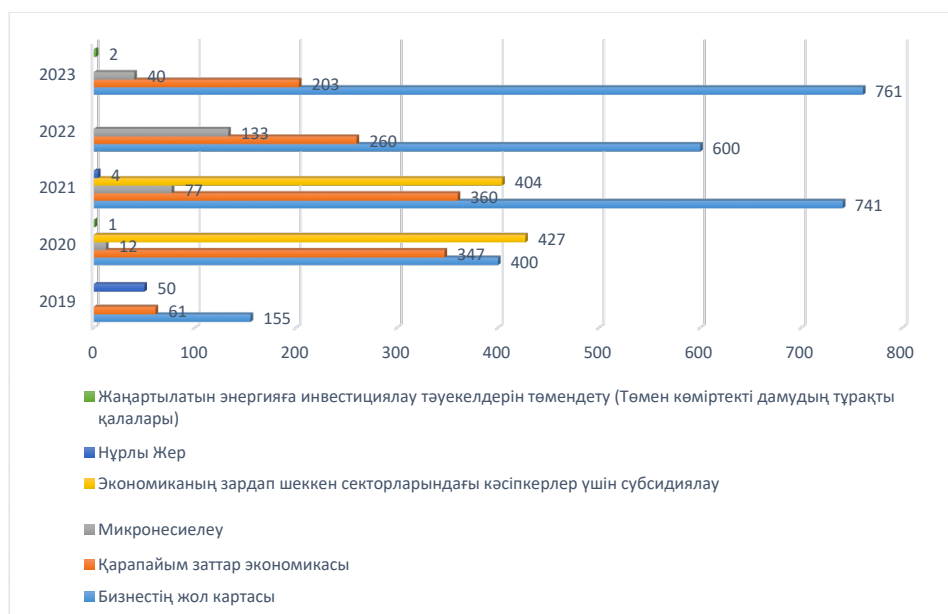

Сурет 1 – «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ –ның 1997 жылдан бастап 2024 жылдың 1 шілде аралығында кәсіпкерлерге қолдау көрсетілген құралдары бойынша көрсеткіштердің графикалық мүсіні

Ескерту: авторлар [4] дереккөзі негізінде құрастырған

1-суретте көрсетілген деректерден көрініп тұрғандай, ол қаржыландыру тетіктерінің үш қаржылық қолдау құралдарына орай жұмыс толықтай жасалғанын байқауға болады. Бұл мемлекет экономикасының дамуына ықпалын тигізуде. Әсіресе, Қазақстанда орта және шағын кәсіпкерлікті қолдаудың оң динамикасы байқалады. Бұл өсу қаржы даму институтының күш-жігерінің арқасында жүзеге асырылады. Мұндай прогрестің көрсеткіштерінің бірі – жаңа орта және шағын кәсіпорындарды құру. 2021 жылғы сәуірден бастап Қазақстан Республикасында орта және шағын кәсіпкерлікті дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы қолданылады. Бұл құжат елдегі бизнесті дамытуды жандандыруға ықпал ететін негізгі институционалдық шарттар мен алғышарттарға негізделген. Субсидиялау бойынша – 8 218 млрд. теңгені құрайтын 107 884 жоба, кепілдік беру бойынша – 1 878 млрд. теңге сомасын құрайтын 67 606 жоба, жеңілдетілген қаржыландыру бойынша – 3 081 млрд. теңге сомасын құрайтын 80 781 жоба қаржы даму институтымен қолдау тапты.

Қарастырылып отырған қаржы даму институты жүзеге асыратын қаржылық субсидиялау кәсіпкерлерді олардың қаржылық шығындарды төмендетуге және бизнес-дамуды ынталандыруға бағытталған қолдау тетігі болып табылады. Бұл субсидиялар кәсіпкерлерге қаржылық ауыртпалықты азайтуға көмектеседі, бұл олардың нарықтағы бәсекеге қабілеттілігі мен тұрақтылығын жақсартуға ықпал етеді. Субсидиялар жаңа кәсіпті бастау үшін де, бұрыннан бар бизнесті кеңейту немесе жаңарту үшін де берілуі мүмкін. Бөлінген қаражат кәсіпорынның ағымдағы операциялық шығындарын жабуға арналған.

Сурет 2 – 2019-2023 жылдар аралығында «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның мемлекеттік бағдарламалар аясында орта және шағын кәсіпкерлерге ұсынған қаржылық субсидиялау, млрд. теңге

Ескерту: авторлар [5] дереккөзі негізінде құрастырған

2-суретке орай біз 2019 жылдан бастап 2023 жылға дейінгі аралықта қаржы даму институтының қаржылай субсидиялаған жобалардың сомасын көре аламыз. Әр жылда әрқилы бағдарламалар аясында субсидиялау іске асырылған. «Бизнестің жол картасы» бағдарламасы бойынша қарастырылып отырған жылдар аралығында өсу тенденциясын байқай аламыз, бірақ 2022 жылы (600 млрд. теңге – 5 756 жоба) 2021 жылға (741 млрд. теңге – 7 269 жоба) қарағанда 141 млрд.теңге төмендеуін байқауға болады, ол 1 512 жоба санын құрайды. Қазіргі уақытта бұл бағдарлама тоқтатылды, алайда қаржыландырылған жобалар жұмыс жасауда. 2022 жылға қарай кәсіпкерлердің белсенділігі төмендеді, ол 2021 жылдан бастап 2025 жылдар аясында кәсіпкерлерді дамыту мақсатты ұлттық жобасына орай көптеген өзгерістер енгізілген болатын. Оның бірі – субсидиялау мақсатында берілетін несие сомасының бәсеңдеуі: 7 млрд. теңгеден 3 млрд. теңгеге дейін. Ал «Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламасы бойынша 2019 жылдан (61 млрд. теңге – 171 жоба) 2020 жылға (347 млрд. теңге – 386 жоба) қарағанда күрт өсуді байқамыз. Өйткені, 2020 жылы кәсіпкерлер тарапынан мемлекеттік қолдау шараларына деген сұраныс қайта қаржыландыру, сондай-ақ айналым қаражатын толықтыру мақсатындағы пайдаланылған жобалар есебінен айтарлықтай артқан болатын. «Микронесиелеу» бағдарламасы бойынша өзгермелі жағдай байқалады: 2020 жылы – 12 млрд. теңге (2 143 жоба), 2021 жылы – 77 млрд. теңге (13 717 жоба), 2022 жылы – 133 млрд. теңге (18 552 жоба), 2023 жылы – 40 млрд. теңге (4 325 жоба). Коронавирус карантиніне байланысты «Экономиканың зардап шеккен секторларындағы кәсіпкерлер үшін субсидиялау» бағдарламасы енгізілді, ол 2020-2021 жылдарда өтті. Ең төмен көрсеткіштерді «Жаңартылатын энергияға инвестициялау тәуекелдерін төмендету» бағдарламасынан байқай аламыз (1 млрд. теңге – 2020 жылда, 2 млрд. теңге – 2023 жылда).

Кесте 1 – 2019-2023 жылдар аралығында «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-мен мемлекеттік бағдарламалар шеңберінде кәсіпкерлерге ұсынылған қаржылық кепілдік беру, млрд. теңге

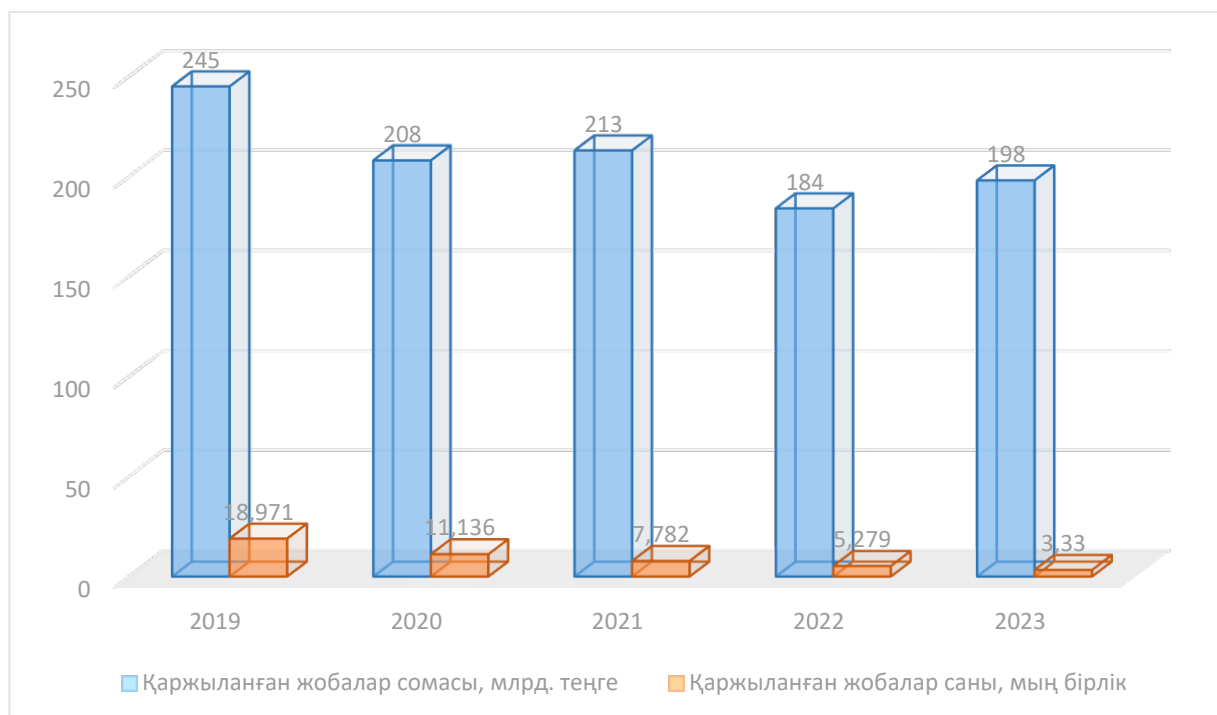
Бағдарламалар атауы	2019		2020		2021		2022		2023		2023 жылдан 2019 жылға қарағанда өзгерістер, жобалар сомасы бойынша
	млрд. теңге	жоба саны	млрд. теңге	жоба саны	млрд. теңге	жоба саны	млрд. теңге	жоба саны	млрд. теңге	жоба саны	
Бизнестің жол картасы	75	1 726	215	6 797	300	16 806	355	20 610	333	7 944	+344%

Қарапайым заттар экономикасы	7	87	47	123	48	172	11	40	6	13	-24%
Даму оптимума	14	203	10	100	16	179	11	129	25	222	+79%
Жаппай кәсіпкерлік (Еңбек)	8	657	4	326	1	62	-	-	-	-	-
Агроөнеркәсіптік кешендегі жобаларға кепілдік беру	-	-	-	-	-	-	-	-	0,43	4	+100%
Ескерту: авторлар [5] дереккөзі негізінде құрастырған											

1-кестеге сәйкес, қаржы даму институтымен мемлекеттің кәсіпкерлеріне қаржылық кепілдік беруі бағдарламалар аясында көрсетілген. Атап кететін жайт, бұл мекеме кәсіпкерлер үшін екінші деңгейлі банктер алдында кепіл болады, өйткені көптеген кәсіпкерлерге несие алу кепілдік болмауына немесе несие тарихының шектеулігіне байланысты несие алу қиындығы туады. Сондықтан, бұл кәсіпкерлерге өз бизнесін өрлету үшін қажетті қаржылық ресурстарға қол жеткізу мүмкіншілігін туғызады. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ екі жақ арасында, яғни несие алушы мен несие беруші арасында, тәуекелдерді азайтуға көмектесетін өткізгіш ретінде әрекет етеді. Сол себепті, несие беруші банктер қаржы даму институтының беретін кепілдіктерінің арқасында артықшылықтарға ие болады. Мысал келтіретін болсақ, ол төмен пайыздық мөлшерлемелермен немесе ұзартылған өтеу мерзімдерімен несие алуға кәсіпкерлерге жол ашылуы.

Сол себепті, 2023 жылдан 2019 жылға қарағанда өзгерістертер талданды (яғни, 2019 жылдағы көрсеткішті 100% деп санағанда): «Бизнестің жол картасы» бағдарламасы бойынша 344%-ға өсті (2019 жылы – 75 млрд. теңге, яғни 100%, 2023 жылы – 333 млрд. теңге, яғни 444%), ал «Қарапайым заттар экономикасы» бағдарламасы бойынша 24%-ға пәстеленді (2019 жылы – 7 млрд. теңге, яғни 100%, 2023 жылы – 6 млрд. теңге, яғни 86%), келесі «Даму оптимума» бағдарламасы бойынша 79%-ға артты (2019 жылы – 14 млрд. теңге, яғни 100%, 2023 жылы – 25 млрд. теңге, яғни 179%). «Еңбек» бағдарламасы 2017 жылы жұмыс жасай бастады, бірақ 2021 жылы тоқтатылған болатын. Ал 2023 жылдан бастап жаңа бағдарлама енгізілген, ол агроөнеркәсіпті қолдау бағдарламасы болатын.

Келесі қаржылық қолдау түріне жеңілдетілген қаржыландыруды жатқызуға болады. Жеңілдетілген қаржыландыру аясында қаржы даму институтының демеуімен несие алушыларға, яғни орта және шағын кәсіпкерлерге, несие беру барысында икемді шарттар қолданылады. Сондай жеңілдікті шарттарға несиенің мерзімінің ұзарту, негізгі берешекті өтеуді кейінге қалдыру және сол сияқты қарыз алушылардың төлем қабілеттілігін жақсартуға ықпал ететін басқа да шарттар жатады.

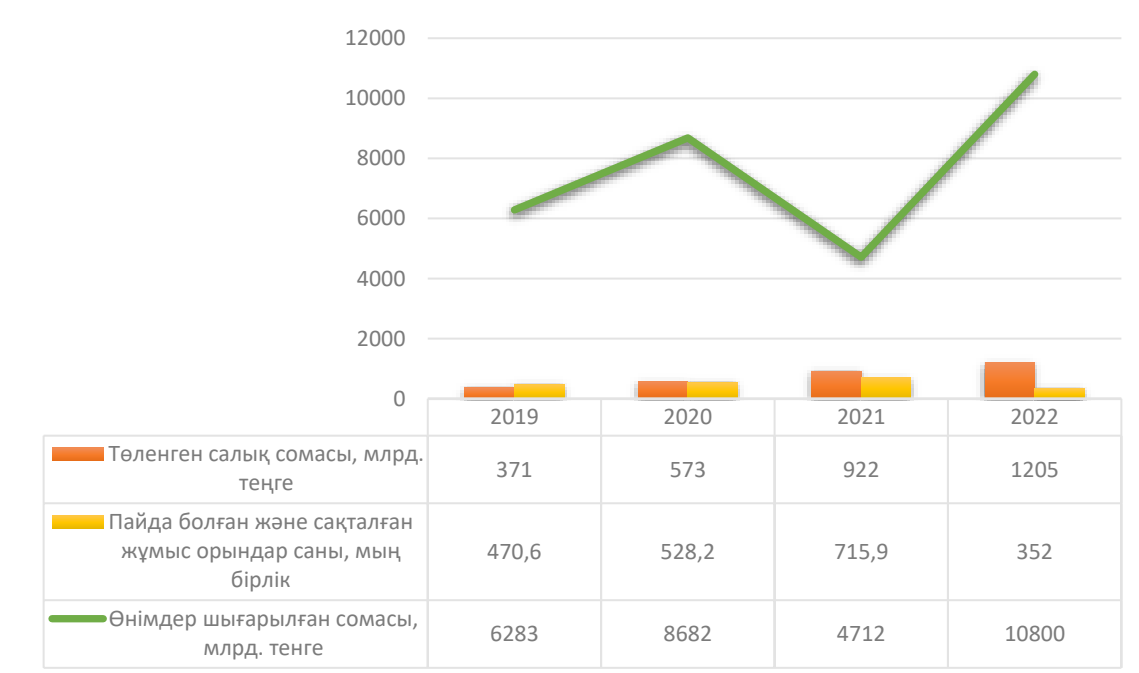
Сурет 3 – 2019-2023 жылдар аралығында «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ кәсіпкерлерге қаржылық қолдау көрсету аясында ұсынған жеңілдетілген қаржыландыру

Ескерту: авторлар [5] дереккөзі негізінде құрастырған

3-суретте «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-мен 2019 жылдан бастап 2023 жылға дейінгі қарастырылып отырған аралықта берілген жеңілдетілген қаржыландыру бойынша несие беруде төмендеу тенденциясын байқауға болады. 2019 жылы 245 млрд. теңгені құрайтын 18 971 жобаға жеңілдетілген қаржыландыру берілген, ал 4 жылдан кейін жеңілдетілген қаржыландыру 198 млрд. теңгені құрайтын 3 330 жобаға берілген. Демек, төрт жыл аясында 47 млрд. теңгеге қаржыланған жобалар сомасы азайған.

Демек, қаржы даму институты жұмыс жасау барысында міндетті түрде әлеуметтік-экономикалық ықпалын келтірді. Бұл орындалған жұмыстың түпкілікті және мықты нәтижесі деп білуге болады.

Сурет 4 - 2019-2022 жылдар аралығында «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның қаржы тетіктерінің көмегімен қаржыландыру арқылы шағын және орта кәсіпкерлерге әлеуметтік-экономикалық ықпалы

Ескерту: авторлар [6] дереккөзі негізінде құрастырған

4-суретке сәйкес, 2019 жылдан бастап 2022 жылға дейінгі аралықта Қазақстан мемлекетіндегі «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның кәсіпкерлерге қаржылық көмек көрсету салдарынан пайда болған әлеуметтік-экономикалық ықпалы бейнеленген. Әр елдің бастапқы, маңызды және орны толмас ресурсы сол елдің халқы болып табылады. Халықтың әл-ауқаты жұмыс орнының болуына тікелей байланысты. Сондықтан, жұмыс орнымен қамтамасыз етілген адам саны – өте маңызды көрсеткіш деп санаймыз. Қаржы даму институтымен қаржыландыру көмегімен Қазақстанда 2019 жылдың ішінде орта және шағын кәсіпорындарында 470 600 адам басы жұмысқа орналастырылған. 2021 жылға дейін бұл көрсеткіш жыл сайын даму тенденциясында болған, яғни көрсеткіштің өрлеуі байқалады. Ал 2021 жылы жұмыспен қамтамасыздандырылғандар саны өз шыңына жеткен (715 900 адам). Бірақ 2022 жылы жұмыскерлер саны дерлік 2 есеге қысқартылған. Әр кәсіпте экономикалық жағдайына байланысты ішкі кадрлық ауыстырулар орын алады, сондықтан өзгерістеріне оңды да, солды да болуы мүмкін.

Мемлекеттің қазынасына «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның көмегімен қаржыландырылған кәсіпорындар тарапынан түсетін салықтың үлесі өсуде. Атап кеткенде, 2019 жылда 371 млрд. теңгені, 2020 жылы – 573 млрд. теңгені, 2021 жылы – 922 млрд. теңгені, ал 2022 жылы – 1 205 млрд. теңгені құрайды. Дегенмен, мемлекет кірісі өссе, ұлттық қолдау жобалары да өсуде.

2019-2022 жылдар аралығында «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ қаржыландырылған шағын және орта кәсіпкерлері өндірген және шығарған өнімдер сомасы жыл сайын өсуде. Ең төмен көрсеткіш 2021 жылы 4 712 млрд. теңгені құраған, сонымен қоса, 2022 жылы үлкен секірісті байқаймыз – 10 800 млрд. теңге. Соңғы 9 жыл ішінде Қазақстанның жалпы ішкі өнімі өсуді көрсеткен болатын. Алайда, 2020 жылдан басқа, COVID пандемиясы болды, ал сол себепті, осыған орай елдің экономикасында бірқатар шектеулер енгізілді. Мәселен, 2022 жылдың қорытындысын қарастыратын болсақ, елдің жалпы ішкі өнімі 8,8%-ға өскен болатын [7].

Айта кететін жайт, жалпы қаржыландыру әр түрлі көздерден қаражат тарту арқылы жүзеге асырылады, ал мемлекет инвестициялық белсенділікті ынталандыру үшін жағдай жасай отырып, шешуші рөл атқаратынын есте сақтауымыз керек [8].

Қазақстанда кәсіпкерлікті дамыту үшін Қазақстанда дамыған базалық инфрақұрылым және елеулі транзиттік әлеует инфрақұрылымдық жобаларға ірі инвестициялардың тартылуына ықпал ету қажет. Олардың дамуы ел өңірлерінде орта және кіші кәсіпкерлікті жүргізу үшін жағдайларды жақсартуға оң әсер етеді [9].

Осылайша, орта және шағын кәсіпкерлікті дамыту Қазақстан Республикасы экономикасының өсуі үшін стратегиялық маңызы бар бағыт болып саналады және де бұл бағдарда «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ шешуші рөл атқаратын қаржы даму институты жұмыс істейді. Кәсіпкерлерді қаржылық қолдау тетіктерін одан әрі жетілдіру ел экономикасының тұрақты түрде дамуына және халықтың өмір сүру деңгейін өсіруге ықпал етеді [10].

Қорытынды

Қорытындылай келгенде, біз жүргізген зерттеу жұмысы Қазақстандағы орта және шағын кәсіпкерлікті дамытуға бағытталған қаржы даму институтының қаржыландыру тетіктерін қолдану призмасы арқылы қарастыратын талдамалық еңбек болып табылады. Өйткені, зерттеу барысында «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ тарапынан қаржыландырудың кәсіпкерлер үшін қол жетімділігі, елдің бизнес ортасына әсері және оның тиімділігі сияқты негізгі аспектілер қарастырылған болатын.

Зерттеу мемлекет ішінде қаржы даму институтының кәсіпкерлерді қаржылық қолдау арқылы қаржы ресурстарына қолжетімділігімен қамтамасыз етудегі маңыздылығын атап көрсетеді. Зерттеу негізгі қорытындылары мен ұсынымдары мемлекеттің кәсіпкерлік ортасының ерекшелігін ескеретін тиімді қаржыландыру тетіктерін әзірлеу қажеттілігін, сондай-ақ, кәсіпкерліктің алуан сегменттері үшін несиелеудің қолжетімділігі мен шарттарын жақсартуды қамтиды. Сонымен қатар, кәсіпкерлерді қолдау барысында қаржы даму институты олардың әлемдік экономикадағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етуіне көмек көрсету маңыздылығына баса назар аударылу мүмкіндігін арттыру жұмыстарын басым түрде жасауы керек.

Осылайша, Қазақстандағы кәсіпкерлік белсенділікті ынталандырудағы негізгі ойыншысы «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ атты қаржы даму институты болып саналады.

Алғыс айту, мүдделер қақтығысы

Мақала авторлардың өз есебінен жазылған. Авторларда мүдделер қақтығысы жоқ.

Авторлардың қосқан үлесі:

Аубакирова Махаббат Биржановна – ақпараттарды жинау, жұмыс нәтижелерін талдау, деректерді визуалдау, жобалау, әдебиеттерді іздеу, мақаланың мәтінін жазу, пайдаланған әдебиеттер тізімін ұсыну мен рәсімдеу.

Мақыш Серік Биханұлы – мақаланың мазмұнын сыни тұрғыдан қарау, интерпретация жасау, библиографиялық талдау жасау, талдауларды түсіндіру, мақаланы сыни қайта қарау.

Әдебиеттер тізімі

1. Шағын кәсіпкерлікті дамыту қорын құру туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 1997 жылғы 26 сәуірдегі № 665 қаулысы [Электрон. ресурс] – 2024. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P970000665_ (қаралым: 30.06.2024)
2. Сейткадиева А.М. Финансовые институты Республики Казахстан. – А.: Экономика, 2008. – 132 с.
3. Даму институттарын, қаржы ұйымдарын басқару жүйесін оңтайландыру және ұлттық экономиканы дамыту жөніндегі кейбір шаралар туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 22 мамырдағы № 571 Жарлығын іске асыру жөніндегі шаралар туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 25 мамырдағы № 516 қаулысы [Электрон. ресурс] – 2024. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300000516_ (қаралым: 01.07.2024)
4. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-ның ресми сайты [Электрон. ресурс] – 2024. – URL: <https://damu.kz/> (қаралым: 01.07.2024)
5. 2018-2023 жылдардағы «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ -ның жылдық есептіліктері [Электрон. ресурс] – 2024. – URL: <https://damu.kz/ru/o-fonde/otchetnost-fonda/godovye-otchety-fonda/> (қаралым: 01.07.2024)
6. Ұлттық статистика бюросы Қазақстан Республикасы стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ресми сайты [Электрон. ресурс] – 2024. – URL: <https://stat.gov.kz/> (қаралым: 05.07.2024)
7. Қазақстан Республикасының Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің ресми сайты [Электрон. ресурс] – 2024. – URL: <https://gov.kz/> (қаралым: 05.07.2024)
8. Оңдаш А.О., Нургабылов М.Н., Хамзаева А.В. Проблемы и перспективы финансового обеспечения индустриально-инновационного развития Республики Казахстан в условиях трансформации глобальной финансовой системы // Вестник ЕНУ им. Л.Н. Гумилева. Серия: Экономика. - 2024. - №1. - С.191-205. <https://doi.org/10.32523/2789-4320-2024-1-191-209>
9. Рахматуллаева Д.Ж., Кудашева Т.В., Калдияров Д.А., Urinboyev R.U., Хаджиева А.Б. Ведение бизнеса в Казахстане: оценка доступности инфраструктуры // Экономика: стратегия и практика. – 2024. - том 19. №2. - С.84-99. <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2024-2-84-99>
10. Кучукова Н.К., Шаяхметова К.О., Тюлюндиева Н.М. Инвестиционные возможности Казахстана // Реформа. – 2018. – №3(79). – С.16-31.

М.Б.Аубакирова*¹, С.Б. Мақыш²

¹ Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

²Есил университет, Астана, Казахстан

(E-mail: a_maxabbat@mail.ru, makysh.sb@yandex.ru)

Влияние механизма финансирования финансовых институтов развития на предпринимательство в Казахстане

Аннотация. В статье исследуется финансовый институт развития, который напрямую влияет на процветание предпринимательства в Казахстане. Им является АО «Фонд развития предпринимательства «Даму». Исходя из проведенного нами исследования, предусмотрен анализ развития активности предпринимательской деятельности в Казахстане, финансируемый финансовым институтом развития такого уровня. В ходе исследовательской работы было оценено влияние данного национального учреждения на стимулирование развития среднего и малого предпринимательства, также рассмотрены ключевые механизмы и инструменты финансовой поддержки, предоставляемые предпринимателям. Полученные результаты вполне могут быть использованы для подготовки предложений по улучшению финансовой поддержки предпринимательства. Ведь исследовательская работа основана на реальных статистических данных.

Авторами проведен комплексный анализ структуры и качества средств финансовых институтов развития в Республике Казахстан, выделенных малому и среднему предпринимательству. На основе анализа и собранных данных в статье можно увидеть эффективное использование финансовых ресурсов для укрепления предпринимательских позиций в государстве, улучшения финансовых механизмов. Это, в свою очередь, приводит к снижению социальных и экономических различий в стране, устойчивому экономическому росту.

Ключевые слова: финансовый институт развития, механизм финансирования, акционерное общество «Фонд развития предпринимательства «Даму», социально-экономическое развитие, развитие предпринимательства, малый и средний бизнес.

М.В.Аубакирова*¹, S.B.Makysh²

¹L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

²Esil University, Astana, Kazakhstan

(E-mail: a_maxabbat@mail.ru, makysh.sb@yandex.ru)

The impact of the financing mechanism of financial development institutions on the entrepreneurship in Kazakhstan

Abstract. The article examines the financial institution of development, which directly affects the prosperity of entrepreneurship in Kazakhstan. Based on our research, an analysis of the development of entrepreneurial activity in Kazakhstan is provided, funded by a financial development institute of this level. During the research, the impact of this national institution on stimulating the medium and

small businesses' development was assessed, financial support's key mechanisms and tools provided to entrepreneurs were also considered. The results obtained may well be used to prepare proposals for improving financial support for entrepreneurship. The research is based on real statistical data.

The authors conducted a comprehensive analysis of the structure and quality of funds of financial development institutions in the Republic of Kazakhstan allocated to small and medium-sized enterprises. The most important aspect of the study is the analysis of the use of funds' effectiveness in economy's favor. Based on the analysis, the article shows the effective use of financial resources to strengthen entrepreneurial positions in the state and improve financial mechanisms. This leads to a decrease in social and economic differences in the country, and sustainable economic growth.

Keywords: financial development Institute, financing mechanism, joint stock company "Damu Entrepreneurship Development Fund", socio-economic development, entrepreneurship development, small and medium-sized businesses.

References

1. Shagyn kasipkerlikti damytu Koryn kuru turaly Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 1997 jylgy 26 sauirdegi № 665 kaulysy [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated April 26, 1997 No. 665 on the establishment of the Small Business Development Fund]. Available at: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P970000665_ [in Kazakh] (accessed 30.06.2024).
2. Seitkazieva A.M. Finansovye instituty Respubliki Kazakstan [Financial institutions of the Republic of Kazakhstan]. (Almaty, 2008, 132 p.) [in Russian].
3. Damu instituttaryn, karjy uymdaryn baskaru juiesin ontailandyru jane ulttyk ekonomikany damytu jonindegi keibir sharalar turaly Kazakstan Respublikasy Prezidentinin 2013 jylgy 22 mamyrdagy № 571 Jarlygyn iske asyru jonindegi sharalar turaly Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2013 jylgy 25 mamyrdagy № 516 kaulysy [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated May 25, 2013 No. 516 on measures to implement the decree of the president of the Republic of Kazakhstan dated May 22, 2013 No. 571 on some measures to optimize the management system of development institutions, financial organizations and develop the national economy]. Available at: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300000516_ [in Kazakh] (accessed 01.07.2024).
4. "Damu" kasipkerlikti damytu kory" AK-nyn resmi saity [The official website of Damu Entrepreneurship Development Fund JSC]. Available at: <https://damu.kz/> [in Kazakh] (accessed 01.07.2024).
5. 2018-2023 jyldardagy "Damu" kasipkerlikti damytu kory" AK-nyn jyldyk esepilikteri [Annual reports of Damu Entrepreneurship Development Fund JSC for 2018-2023]. Available at: <https://damu.kz/ru/o-fonde/otchetnost-fonda/godovye-otchety-fonda/> [in Kazakh] (accessed 01.07.2024).
6. Ulttyk statistika byurosy Kazakstan Respublikasy strategiyalyk josparlau jane reformalar agenttiginin resmi saity [The official website of the Bureau of National Statistics agency of the Republic of Kazakhstan for Strategic Planning and reforms]. Available at: <https://stat.gov.kz/> [in Kazakh] (accessed 05.07.2024).
7. Kazahstan Respublikastnyn Karzhy narygyn retteu zhane damytu agenttiginin resmi saity [Official website of the agency of the Republic of Kazakhstan for regulation and development of the financial market]. Available at: <https://gov.kz/> [in Kazakh] (accessed 05.07.2024).

8. Ondash A.O., Nurgabylova M.N., Hamzaeva A.V. Problemy i perspektivy finansovogo obespecheniya industrialno-innovacionnogo razvitiya Respubliki Kazahstan v usloviyah transformacii globalnoi finansovoi sistemy [Problems and prospects of financial support for industrial and innovative development of the Republic of Kazakhstan in the context of transformation of the global financial system] Vestnik ENU im. L.N. Gumileva. Seriya Ekonomika [BULLETIN of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Economics Series] 1. 191-205(2024), <https://doi.org/10.32523/2789-4320-2024-1-191-209> [in Russian].

9. Rahmatullaeva D.Zh., Kudasheva T.V., Kalsiyarov D.A., Urinboyev R.U., Hadzhieva A.B. Vedenie biznesa v Kazahstane: ochenka dostupnosti infrastruktury [Doing business in Kazakhstan: assessment of infrastructure accessibility] Ekonomika: strategiya i praktika [Economics: strategy and practice] 19(2), 84-99(2024), <https://doi.org/10.51176/1997-9967-2024-2-84-99> [in Russian].

10. Kuchukova N.K., Shayahmetova K.O., Tyulyundieva N.M. Investicionnye vozmozhnosti Kazahstana [Investment opportunities in Kazakhstan] Reforma [Reform] 3(79) – 16-31 (2018) [in Russian].

Авторлар туралы мәліметтер:

Аубакирова Махаббат Биржановна – хат-хабар үшін автор, PhD докторанты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Сәтпаев көш., 2, 010008, Астана, Қазақстан. ORCID 0009-0006-7084-653X

Мақыш Серік Биханұлы – экономика ғылымдарының докторы, профессор, бірінші проректор – академиялық мәселелер жөніндегі проректор, Есіл университеті, А.Жұбанов к., 7, 010000, Астана, Қазақстан. ORCID 0000-0002-6748-4826

Аубакирова Махаббат Биржановна – автор для корреспонденции, докторант PhD, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, ул. Сатпаева, 2, 010008, Астана, Казахстан. ORCID 0009-0006-7084-653X

Мақыш Серік Биханұлы – доктор экономических наук, профессор, первый проректор – проректор по академическим вопросам, Есиль университет, ул. Жубанова А., 7, 010000, Астана, Казахстан. ORCID 0000-0002-6748-4826

Aubakirova Makhabbat Birzhanovna – corresponding author, PhD student, L.N.Gumilyov Eurasian National University, 2 Satpayev str., 010008, Astana, Kazakhstan. ORCID 0009-0006-7084-653X

Makysh Serik Bikhanuly – Doctor of Economics, Professor, First Vice-Rector – Vice-Rector for Academic affairs, Esil University, 7 A.Zhubanov str., 010000, Astana, Kazakhstan. ORCID 0000-0002-6748-4826

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).